

ARTICLE FA

L'ABÚS DE DRET COM A CAUSA D'OPOSICIÓ A L'EXECUCIÓ EN PROCEDIMENTS DE FAMÍLIA

L'execució en els procediments de família, que són procediments especials segons la Llei d'Enjudiciament Civil, presenta tota una sèrie de peculiaritats degudes a les més que diverses situacions i circumstàncies canviants que es generen en el nucli familiar, a quines situacions s'hi ha hagut d'anar adaptant i modelant la jurisprudència en la interpretació normativa, atenent a les dites particularitats d'aquests procediments. Concretament, veiem que la LEC dedica l'article 776 a establir les especialitats de l'execució forçosa de pronunciaments de mesures –remetent-se tanmateix a la regulació sobre execucions de sentències civils en general–, però no dedica cap apartat a les causes d'oposició a l'execució, remetent-nos per silenci als articles 556 i següents del mateix cos normatiu, sobre causes d'oposició genèriques.

Al que aquí interessa, l'article 556 LEC, sobre l'oposició a l'execució de resolucions processals o arbitrals o dels acords de mediació, estableix únicament com a motius d'oposició el pagament o compliment d'allò ordenat en sentència, la caducitat de l'acció executiva, o els pactes i transaccions que s'haguessin convingut per evitar l'execució – sempre que aquests constin en document públic–, a més de la causa especial de l'apartat tercer del precepte–, estant per tant aquestes taxades i considerant-se una llista de *numerus clausus*.

En els procediments d'execució de sentència de divorci, que són segurament els més recurrents, s'ha de partir de la premissa que, si qualsevol dels cònjuges considera que s'han produït canvis substancials en les circumstàncies que impliquen modificació de les mesures acordades en sentència, per a l'efectivitat de dita alteració ha d'instar-se el procediment legalment previst a l'article 775 LEC, sense que sigui admissible la interpretació del conveni o la resolució que l'aprovi al lliure arbitri de les parts, contravenint el seu contingut, ja que les sentències de separació i divorci tenen, en principi, efectes constitutius *ex nunc*, i de la mateixa manera que el pagament de la pensió obliga des de la data de la fermesa de la sentència –llevat que es disposi el contrari–,

l'extinció només pot fer-se efectiva des que una altra sentència així ho declari, en aplicació de l'article 18.2 de la LOPJ.

No obstant això, com venim dient, les particularitats d'aquests procediments han comportat que, de forma reiterada i constant, les Audiències Provincials vinguin admetent l'abús de dret i l'enriquiment injust com a motius d'oposició a l'execució, tot i que no totes les Audiències comparteixen aquesta visió.

La raó per la qual es ve admetent l'abús de dret com a motiu d'oposició a l'execució, encara que no estigui previst legalment, és que en ocasions l'aplicació rigorista de la llei conduiria a resolucions manifestament injustes i que podrien infringir allò disposat als articles 11 de la LOPJ i 7 del CC. El primer, obliga al respecte de les normes de la bona fe i obliga, així mateix, als òrgans judicials a repudiar les peticions que es formulin amb manifest abús de dret. El segon, assenyala que els drets s'hauran d'exercitar conforme a les exigències de la bona fe i que la llei no empara l'abús de dret o l'exercici antisocial del mateix, i en cas que aquest exercici hagi ocasionat un dany, garanteix indemnització i mesures judicials o administratives que impedeixin que persisteixi l'abús.

La doctrina de l'abús de dret es sustenta en l'existència d'uns límits d'ordre moral, teleològic i social que pesen sobre l'exercici dels drets, i com a institució d'equitat, exigeix per a poder ser apreciat una actuació aparentment correcta que, no obstant, representa en realitat una extralimitació a la que la llei no concedeix cap protecció, generant efectes negatius, al resultar patent la circumstància subjectiva d'absència de finalitat seria i legítima, així com la objectiva d'excés en l'exercici del dret; exigint la seva apreciació una base fàctica que proclami les circumstàncies objectives (anormalitat en l'exercici) i subjectives (voluntat de perjudicar o absència d'interès legítim). En conseqüència, tractant-se d'execucions de pronunciaments de sentències matrimonials, s'admet majoritàriament aquest motiu sobre la base que no es pot tolerar un abús de dret, un enriquiment injust incompatible amb el mandat de l'art. 11 de la LOPJ, essent aquest precepte, inclús, de superior rang a les disposicions sobre oposició a l'execució contingudes a la LEC (AAP València, Secc. 10^a, n° 202/2011, de 19 de maig).

Ara bé, en la seva condició de causa excepcional, per tal que sigui estimada en un incident d'oposició a l'execució caldrà que es constati una flagrant vulneració de les prescripcions que, sobre l'abús de dret, es sancionen en l'article 7 del CC (AAP Màlaga, Secc. 6^a, n° 231/2023, de 28 de juny), havent d'acreditar de forma clara, completa i inequívoca que la part que oposa l'abús de dret ha complert amb la seva obligació o que concorria una causa, no per justificar l'incompliment, sinó per estimar inexigible la obligació (AAP Barcelona, Secc. 12^a, n° 3/2025, de 7 de gener). No es pot obviar, però, que es tracta de procediments d'execució, i com a tal, en cas d'estimar-se la oposició, es suspendria la execució, ja que processalment no és possible acordar l'extinció d'una mesura en aquesta fase del procediment.

Per exemplificar en quins supòsits s'ha admès aquesta causa d'oposició –juntament amb l'exercici antisocial del dret i l'enriquiment injust–, portem a col·lació diverses interlocutòries de les Audiències Provincials. Així, l'AAP de Barcelona, Secc. 12^a, n° 182/2011, de 27 de setembre, reconeix aquesta causa en un procediment de reclamació de prestació compensatòria:

“... tal como ha sentado doctrinalmente este Tribunal, que cabe en el proceso de ejecución de las sentencias matrimoniales de separación y divorcio, deducir el instituto del abuso de derecho del artículo 7.2 del Código Civil, como forma de evitar la vía ejecutiva para reclamar pensiones compensatorias por quien manifiestamente convive maritalmente con tercera persona. Si tal circunstancia se aprecia en el proceso de ejecución, es factible el rechazo de que la vía ejecutiva siga adelante por el impago de las pensiones compensatorias, al deducirse la pretensión con manifiesto abuso de derecho, si bien dejando para el posterior proceso de modificación de medidas la declaración formal de la concurrencia de la causa extintiva de la pensión compensatoria, cuya declaración puede tener efecto retroactivo desde el momento de objetivarse la misma.”

L'AAP de Madrid, Secc. 22^a, n° 188/2011, de 7 de juny, per la seva part, resol en un supòsit de reclamació de pensió d'aliments:

“Ha de tenerse en cuenta, al respecto y según viene manteniendo de modo reiterado esta Sala, que, tratándose de hijos mayores de edad, la efectividad de la obligación alimenticia a través del cauce habilitado por los artículos 517 y siguientes de la Ley de Enjuiciamiento Civil, ha de quedar necesariamente supeditada, en el entorno de los procedimientos matrimoniales, a la subsistencia de los requisitos al efecto exigidos en el párrafo segundo del artículo 93 del Código Civil, esto es la falta de autonomía pecuniaria del hijo y la convivencia del mismo con uno de sus progenitores.

Entenderlo de otro modo, obligando al deudor a acudir a un procedimiento declarativo para conseguir la extinción de la obligación preestablecida, supondría, por el mantenimiento en el ínterin de la vigencia de tal medida, otorgar amparo judicial a una conducta procesal de manifiesto abuso de derecho por parte del progenitor que reclama, en vía ejecutiva, la efectividad de un deber respecto del que ya no concurren los condicionantes que determinaron su inicial sanción judicial, lo que viene expresamente prohibido por el artículo 7 del Código Civil, generando además una situación de enriquecimiento sin causa respecto de quien, por lo expuesto, ya no se encuentra amparado por el título de cuya ejecución se trata, lo que además atrae necesariamente a tales hipótesis las previsiones excluyentes del artículo 559-3º de la Ley de Enjuiciamiento Civil.”

En l’AAP Tarragona, Secc. 1ª, nº 34/2023, de 27 de gener: *“La independencia económica de la hija implica la concurrencia de abuso de derecho en los pagos recibidos por la ejecutante y en los reclamados en la demanda ejecutiva en concepto de pensión de Herminia. Por lo tanto, como indica la parte ejecutada en la oposición a la ejecución, a todas las pensiones alimenticias, reclamadas en la demanda ejecutiva desde junio de 2017, debe descontarse un tercio de la cuantía, correspondiente a la pensión a favor de Herminia, porque la pensión se fijó en conjunto para los tres hijos.”*

L’Audiència Provincial de Girona, malgrat no seguir un criteri constant, en la Interlocutòria de 8 de novembre de 2021 (Rec. 747/2021) assenyalava que:

“...el cauce procedimental adecuado para la alteración de las medidas definitivas de los procesos matrimoniales, es el contenido en el artículo 775 de la Ley de Enjuiciamiento Civil. Si bien ello es así, este Tribunal ya ha indicado en diversas resoluciones dictadas con ocasión de determinados recursos de apelación, que es factible en los procesos de ejecución de títulos

judiciales, aducir el instituto del abuso de derecho, no obstante existir causas tasadas de oposición al despacho de la vía ejecutiva, y como forma de evitar la continuación del proceso de ejecución. Piénsese en el caso de reclamación de pensiones compensatorias por cónyuge que ha contraído matrimonio con tercera persona, o de reclamación de alimentos por periodos posteriores al fallecimiento del alimentista o el acceso a la mayoría de edad de los hijos con independencia económica. En tales supuestos no es en el proceso de ejecución en donde debe efectuarse especial declaración de la extinción de tales prestaciones económicas, pues habrá de acudir para ello al proceso de modificación de medidas, en que por sentencia se alteren los pronunciamientos del proceso principal. No obstante, tal consideración jurisdiccional sí que pueden ser rechazadas las pretensiones ejecutivas si concurre abuso de derecho al que alude el artículo 7.2 del Código Civil, y el artículo 11.2 de la Ley Orgánica del Poder Judicial, que determina que los Juzgados y Tribunales rechazarán fundamentadamente las peticiones, incidentes y excepciones que se formulen con manifiesto abuso de derecho o entrañen fraude de ley o procesal".

Sentado lo anterior, debe partirse del principio general del derecho de la parte ejecutante a que se cumplan las resoluciones judiciales en sus estrictos términos, si bien podrá oponerse el instituto del abuso de derecho si la parte ejecutada acredita cumplidamente que concurre una causa objetiva de extinción de la pensión que se reclama, y que de mantenerse la ejecución supondría un claro abuso de derecho. Esto es, aunque el proceso de ejecución no es el trámite adecuado para hacer declaraciones extintivas de derechos, y para ello deberá acudir al proceso de modificación de medidas, lo que sí procede es suspender la eficacia de dichos derechos cuando se ejercitan de forma abusiva. Pero para ello deberá acreditarse de forma plena la causa de extinción, y en tanto no se declare extinguida la prestación en el correspondiente procedimiento de modificación de medidas la parte ejecutante tiene la presunción a su favor de legitimidad". I aquest criteri és mantingut, també, per l'Audiència Provincial de Lleida.

Per contra, altres Audiències no comparteixen el mateix criteri, com per exemple la de Valladolid, que en el seu AAP Valladolid, Secc. 1ª, nº 232/2022, de 3 de novembre, manifestava que:

"La determinación de si el abuso de derecho es o no causa admitida de oposición a la ejecución constituye un prius lógico respecto de las demás cuestiones planteadas en el escrito de

apelación y, en consecuencia, debe ser abordada en primer lugar pues, si dicha causa de oposición no es admisible, no será ya necesario entrar a analizar el resto de cuestiones."

"No desconoce esta Sala de apelación el criterio extensivo de algunas Audiencias Provinciales (y el aislado criterio del auto 117/2018 dictado por esta misma Sala) en relación con las causas de oposición que pueden alegarse en los procesos ejecutivos de familia, y que pretenden salir al paso de la estrechez con la que se ha regulado el proceso ejecutivo en general y el incidente de oposición en particular que no se adecúa bien a las especiales y cambiantes situaciones de los procesos de familia. Dicho criterio parece correcto de lege ferenda."

*"Pero, de lege data, no es éste el criterio de esta Sala de apelación que, como ya ha expresado en anteriores ocasiones (por todas, AAPVA, Secc.1ª, de 30- 11-2011 y 30-6-2014 en relación, por ejemplo, con la alegación de la compensación y, más recientemente sobre el **abuso de derecho** y el enriquecimiento injusto AAPVA 4/2020 y 31/2020), considera que hay que estar a lo que el legislador ha establecido y que no es dable, en ejercicio de cierto voluntarismo judicial, forzar una Ley que aparece clara en este extremo, que fija de manera taxativa y como numerus clausus las causas de oposición a la ejecución, y que en su art. 564 LEC excluye del incidente de oposición a la ejecución aquellos hechos o actos, como pueden ser e abuso de derecho o el enriquecimiento injusto distintos de las causas de oposición legalmente previstas, y remite al declarativo correspondiente su resolución."*

En conclusió, malgrat haver-hi alguna audiència que en discrepi, hi ha un criteri generalitzat d'acceptació de l'abús de dret com a causa excepcional d'oposició a l'execució, essent aquest el criteri adoptat per les diferents audiències provincials del territori català, si bé caldrà fer un anàlisi de cada cas concret i provar suficientment la circumstància al·legada, per tal que es pugui estimar l'abús de dret, tot i que serà necessari –i també recomanable– endegar el corresponent procediment de modificació de mesures si entenem que les circumstàncies que es van tenir en compte a l'hora d'adoptar-les han variat substancialment.

** El present article és merament divulgatiu i no suposa assessorament ni compromís d'actualització. Per a més informació o assessorament, contacta amb info@fernandezadvocats.es*